

Актуальні аспекти інноваційних підходів до функціонування електронного документу на комерційних підприємствах України

О.В. Шевченко*

Харківська державна академія культури, м. Харків, Україна

*Corresponding author: galia.drozdova2011@yandex.ua

Paper received 31.05.15; Accepted for publication 03.06.15.

Анотація. У статті досліджено основні аспекти функціонування в комерційній діяльності електронних документів, проаналізовано переваги електронного і паперового документів. Увага акцентується на проблемах технічного забезпечення комерційних підприємств, визначені перспективні напрями їх вирішення.

Ключові слова: електронний документ, паперовий документ, комерційна діяльність, інформаційні технології

Актуальність теми. Нині основою розвитку вітчизняної комерції є інноваційні підходи, які базуються на застосуванні інформаційних технологій.

Необхідно звернути увагу на недостатнє використання інформаційних можливостей в комерційній діяльності України при низькій забезпеченості матеріальної бази процесів інформатизації в цілому, що стримує підвищення економічної ефективності підприємств і їх конкурентоспроможності.

Проблеми запровадження в Україні електронного документа та електронного документообігу набувають значної політичної та економічної ваги у зв'язку з розширенням використання інформаційно-комунікаційних технологій у системах електронних платежів, електронної торгівлі та ін.

Уже сьогодні можна стверджувати: лише глобальне застосування технологій електронного безпаперового документообігу в змозі забезпечити швидкий цілісний обмін документами, що ведеться за єдиними уніфікованими правилами й регламентами.

Нині на багатьох комерційних підприємствах документи створюються в електронному вигляді з використанням новітніх інформаційних технологій, автоматизуються процеси обробки даних, оскільки в основі всієї управлінської діяльності лежить робота з документацією, що є важливою частиною процесів управління, істотно впливає на оперативність і якість прийняття рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною документознавчою базою для дослідження стали роботи вітчизняних дослідників у даній сфері, таких як С.Г. Кулешов, М.С. Слободяник, Г.М. Швецова-Водка, Н.М. Кушнаренко, В.В. Бездрабко та ін. [2; 7; 8; 10; 12; 17].

Питанням проблем організації електронного документообігу, юридичної обґрунтованості електронних документів, їх захисту займалися такі вчені як М.В. Ларін, Ф.Ф. Бугинець, В.П. Завгородній, С.В. Івахненков та ін. Проте низка важливих проблем, пов'язаних із вивченням функціонування електронного документа в практичному аспекті, а саме комерційній діяльності потребують подальшого дослідження.

Мета статті - визначити основні переваги електронного документу в порівнянні з паперовим на комерційних підприємствах, дати аналіз організації функціонування електронного документа в галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для розуміння проблеми дослідження, слід з'ясувати, як трактується термін "електронний документ". Так, на законодавчому рівні існують терміни: «електронний документ» (Закон України «Про електронні документи й електронний документообіг» ст. 1); «запис» (Проект Закону України «Про електронну торгівлю (комерцію)» ст. 3); «дані» (Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» ст. 1); «документ» і «інформація» (Закон України «Про інформацію» ст. 1), які наводять визначення документа в електронній формі, який виконує інформаційну функцію і містить необхідні реквізити.

Заслуговує на увагу наукова позиція А.С. Крутової стосовно чотирьох напрямів змістового наповнення електронного документа: інформація, зафіксована на матеріальному носії у вигляді набору символів, звукозапису або зображення з використанням засобів автоматизації та електрозв'язку; форма представлення інформації з метою її підготовки, відправлення, отримання, зберігання за допомогою електронних технічних засобів, зафіксована на електронному матеріальному носії; документ, в якому інформація представлена в електронно-цифровій формі; електронне повідомлення, підписане електронним цифровим підписом або іншим аналогом [6; 9].

Проте недовіра державних органів до «безпаперових» носіїв інформації унеможливило перспективи широкого використання на підприємствах електронних документів, оскільки згідно законодавства України, підприємства зобов'язані за вимогою виготовляти копії електронних документів на паперових носіях [14].

Крім того, оформлення функціонуючої електронної документації на комерційних підприємствах регулюється Законом України «Про електронні документи та електронний документообіг» та ін. [15].

Сьогодні на комерційних підприємствах, в установах, організаціях практично всі документи створюються в електронному вигляді з використанням інформаційних технологій.

Варто звернути увагу на те, інформаційні технології є системою методів і способів збирання, передачі, накопичення, опрацювання, зберігання, використання інформації, базуються на професійному використанні інформаційних ресурсів [16]. Інформаційні технології мають на меті обробку інформації, зокрема, документної інформації, представленої в досліджуваній галузі

мультимедійними продуктами: базами даних, електронною поштою та ін.

Електронний документ складає основу електронного документообігу підприємства, оскільки без надійно організованого документообігу сьогодні жодна установа не може якісно та ефективно працювати, адже він впливає на оперативність, економічність і надійність функціонування підприємства.

Серед множинності форматів електронних документів, в комерції найбільш поширені наступні:

- а) формати відкритого тексту (plaintext) – формати програм Microsoft (Word, Excel), програма «Acrobat», формат PDF;
- б) формат XML для зберігання структурованих ієрархічних даних незалежно від характеристик програмно-технічних засобів.

Функціонування електронних документів забезпечується такими інформаційними системами: управління електронними документами – EDMS; автоматизації ділових процесів - Workflow; організації групової роботи – Groupware та ін.

У ході нашого дослідження були виявлені проблеми, які стосуються технічного забезпечення функціонування комерційних підприємств в інформаційному середовищі, серед яких: несанкціонований доступ до конфіденційної інформації; ймовірність втрати великих масивів цінної інформації через технічні неполадки обладнання; зміна носіїв, програм, способів доставки документації, що перешкоджає стабільності ділових процесів в управлінні і використанні документації та ін.[4].

Крім вищесказаного, як паперові, так і електронні документи мають свої переваги і одночасно і обмеження, пов'язані з носієм інформації. Це скорочення строків підготовки і погодження документів, відстеження руху документопотоків, можливість швидкого одержання документів, оперативність пошуку та ін.[5].

Визначимо переваги електронних документів, які полягають у можливості:

- обслуговувати покупців, споживачів краще. Мета будь-якої організації - обслуговувати краще своїх клієнтів. Упровадження систем електронного документообігу дозволяє виконувати цю задачу більш ефективно;
- управляти інформацією більш ефективно. Керування життєво важливими документами, збереженими в електронному вигляді, радикально поліпшується;
- захищати документи краще, оскільки технологія дозволяє зберігати ключову інформацію на оптичних або магнітних носіях [11].

Це відразу дає значні переваги, а саме, забезпечує: – захист від втрати або ушкодження. Втрата всієї або частини інформації для підприємства може загрожувати значними наслідками, аж до банкрутства і повного припинення діяльності. Крім того, дуже важко зробити копію всього архіву паперових документів на випадок непередбачуваних обставин. Це викликано, по-перше, високою вартістю збереження, по-друге, високою вартістю і тривалим часом копіювання документів [3].

У випадку з електронними носіями усе навпаки. Компактність, швидкість і дешевина копіювання до-

зволяють робити і зберігати стільки копій інформації, скільки потрібно для забезпечення надійності бізнесу, захист від несанкціонованого доступу. Електронні носії дозволяють зберегти більше інформації в меншому обсязі.

Отже, менший обсяг документної інформації дешевше захищати. Крім того, електронна інформація легше обробляється, процес криптозахисту інформації можна автоматизувати і виконувати швидше і дешевше; зменшувати витрати [1]:

- на обробку паперу. При роботі з електронними документами не має потреби робити паперові копії документів для того, щоб вони стали доступні кільком співробітникам організації одночасно. Крім того, це зменшує необхідність наймати на роботу кур'єрів для збору і доставки документів, що забезпечують комунікаційну інфраструктуру передачі інформації між співробітниками;
- на устаткування. Сканер, факс-плата, програмне забезпечення можуть коштувати менше, ніж високопродуктивне копіювальне і факс-устаткування;
- на підтримку процесу обробки. Збереження документів в електронному вигляді може знизити потребу в канцелярських предметах;
- на збереження. Звільнення реальної, фізичної площі, необхідної для зберігання документів, забезпечення необхідних умов для зберігання паперових документів, створення копій документів тощо.

Однак можна виділити труднощі трьох рівнів при переході на безпаперову технологію роботи з документами, на що вказують науковці В. Пікульський і С. Дубова:

- технічна неготовність організацій для роботи з електронними документами (що може виражатися як у тривіальній проблемі відсутності комп'ютера на столах у співробітників, так і в тому, що в організації немає необхідних програмно-апаратних засобів для переходу документів з однієї форми представлення до іншої – від паперового до електронного - через відсутність сканера);
- технологічна недопустимість переходу окремих категорій конфіденційних документів в електронний вид (служби безпеки вимагають, щоб такого роду документи передавалися під розпис через довірену особу або кур'єра).
- законодавча неврегульованість електронного документообігу [12 а].

Сьогодні, на відміну від традиційних ділових процесів, процеси документального забезпечення реалізуються, як було сказано вище, із врахуванням впровадження систем електронного документообігу, методів інформаційного забезпечення керування, моніторингу документальних потоків в установі, керування документації ними процесами відповідно до чинних національних стандартів [11].

Висновки. Отже, нині не уніфіковане визначення терміна "електронний документ" на законодавчому рівні.

В переважній більшості комерційні підприємства працюють з документацією в електронній формі, перевага електронного документу над традиційним є безперечною, проте постає необхідність його юридичного закріплення. Актуально впровадження промис-

лових технологій перетворення паперових документів в електронні (потоків сканування), а також засобів автоматичної реєстрації електронних документів, електронно-цифрового підпису, пересилання документів та інші сервіси, що використовуються для роботи з електронними документами, поширені в організаціях та за їх межами.

Крім того, електронний документ в комерційній діяльності має перелік переваг обробки, збереження, захисту та ін. Доцільно створення галузевої електронної бібліотеки з базами даних на нормативно-законодавчому рівні програмних систем з урахуванням специфіки підприємств і форм торгівлі. Нині програмне забезпечення комерційної діяльності нараховує близько 50 програмних систем.

Комерційні підприємства переважно відносяться до змішаної форми організації роботи з документами, проте раціонально впровадження централізованої форми організації роботи з документами, в тому числі і електронними.

З метою ефективного функціонування документних ресурсів потрібно ефективно впроваджувати інформаційні технології (програмне і технічне забезпечення, система електронного документообігу) як стратегію відповідності комерційних підприємств умовам ринкового середовища і як джерело конкурентного потенціалу досліджуваної галузі.

Перспективними напрямками є створення корпоративних комерційних інформаційних систем (ККІС); введення поетапної автоматизації підрозділів підприємств («клаптевої автоматизації»); з метою підвищення якості аналітичної бази підприємства - функціонування інформаційно-аналітичної служби (ІАС) підприємства; на рівні Міністерства економічного розвитку і торгівлі України - функціонування постійно діючих методичних семінарів-тренінгів щодо передового досвіду впровадження інформаційних технологій документального забезпечення галузі та ін.

ЛІТЕРАТУРА

- [1] Асеев Г.Г. Методологія електронного документообігу / Г.Г. Асеев // Вісник Кн. палати. – 2005. – № 11. – С. 21-25.
- [2] Бездрабко В.В. Модерна «документологічна дискусія» у документознавстві або про роль особи й об'єктивної реальності у науці / В.В. Бездрабко // Термінологія документознавства та суміжних галузей знань: збірка наук. праць. – К, 2008. – Вип. 2. – С. 9-38.
- [3] Беспяньська Г. Діловодство та управлінська діяльність в Україні. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації / Г. Беспяньська // Секретар-референт. – 2007. – № 1. – С. 69-73.
- [4] Винарик Л.С. Онлайн-електронний ринок: становлення, проблеми : монографія / Л.С. Винарик, А.Н. Щедрин, Н.О. Васильєва // Ін-т економіки промисловості. – Донецьк, 2003. – 176 с.
- [5] Красовська І. Електронний документообіг / І. Красовська // Головбух. – 2008. – № 34. – С. 8-12.
- [6] Крутова А.С. Електронний документообіг на підприємствах електронної комерції / А.С. Крутова // Економіст. – 2011. – № 3. – С. 31-35.
- [7] Кулешов С.Г. Документознавство: Історія. Теоретичні основи / С.Г. Кулешов; Укр. держ. НДІ архів. справи та документознавства, Держ. акад. керівних кадрів культури і мистецтв. – К.: [Б.в.], 2000. – 164 с.
- [8] Кулешов С.Г. Документознавство в системі науково-комунікативного циклу / С.Г. Кулешов // Українське архівознавство: історія, сучасний стан та перспективи: наук. доп. всеукр. конф. – К.: УНДІАСІД, 1997. – Ч. 2. – С. 37-40.
- [9] Кулик В.А. Документування господарських операцій в електронному середовищі / В.А. Кулик // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки». – 2013. – № 3. – С. 325-332.
- [10] Кушнарєнко Н.М. Новий етап інституалізації науки про документ / Н.М. Кушнарєнко // Студії з архівної справи та документознавства / Укр. наук.-дослід. ін-т архів. справи та документознавства, Європ. ун-т. – К., 2004. – Т. 12. – С. 126-130.
- [11] Матвієнко О. Основи організації електронного документообігу: навч. посіб. / О. Матвієнко, М.: Цивіль. – Центр учбової літ-ри, 2008. – С.13-58.
- [12] Слободяник М. С. Структура сучасного документознавства / М.С.Слободяник // Вісн. Кн. палати. – 2003. – № 4. – С. 18-21.
- [13] Пікульський В. Автоматизація документообігу в органах державного управління: етапи впровадження / В. Пікульський, С. Дубова // Вісн. Книжк. палати. – 2006. – № 2. – С. 33-36.
- [14] Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України № 996 – XIV від 16.07.1999 р. – URL: <http://www.search.ligazakon.ua>. – Назва з екрана.
- [15] Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України № 851 - IV від 22.05.2003 р. // Відомості Верховної Ради. – 2003. - №36. – С. 275.
- [16] Сененко І.А. Використання інформаційних технологій для проектного аналізу / І. А. Сененко // Новітні інноваційні освітні технології: проблеми, розвиток та досвід впровадження: матеріали XXXVII між нар. наук.-метод. конф. (м. Полтава, 28-29 берез. 2012 р.): в 2 ч. – Полтава: ПУЕТ, 2012. – Ч. 2. – 253 с. – С. 122-124.
- [17] Швецова-Водка Г.М. Документ і книга в системі соціальних комунікацій: дис. на здобуття наук. ступеня д-ра іст. наук за спец. 07.00.08 / Г. М. Швецова-Водка; Рівнен. держ. гуманіт. ун-т. – Рівне, 2002. – 490 с.

REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED

- [1] Aseyev, H.H. Methodology of electronic workflow / H.H. Aseyev // Bulletin of the Book Chamber. – 2005. – № 11. – P. 21-25.
- [2] Bezdrabko, V.V. Modern "documentological discussion" in the Documentation or on the role of the individual and objective reality in science / V.V. Bezdrabko // Terminology of Documentation and related branches of knowledge: a collection of scientific papers. – K, 2008. – Is. 2. – P. 9-38.
- [3] Bespyans'ka, H. Paperwork and management activities in Ukraine. Unified system of organizational and administrative documentation / H. Bespyans'ka // Secretary-referent. – 2007. – № 1. – P. 69-73.
- [4] Vynaryk, L.S. The online electronic market: formation, problems: monograph / L.S. Vynaryk, A.N. Shchedryn, N.O. Vasylyeva // Institute of Industrial Economics. – Donetsk, 2003. – 176 p.
- [5] Krasovs'ka, I. Electronic document flow / I. Krasovs'ka // Holovbukh. – 2008. – № 34. – P. 8-12.
- [6] Krutova, A.S. Electronic document flow at the enterprises of e-commerce / A.S. Krutova // Ekonomist. – 2011. – № 3. – P. 31-35.

- [7] Kuleshov, S.H. Documentation: History. Theoretical bases / S.H. Kuleshov; Ukrainian State Research Institute of Archives and Documentation, State Academy of managerial personnel of Culture and Arts. – K.: [B.v.], 2000. – 164 p.
- [8] Kuleshov, S.H. Documentation in a system of Sciences of documentary and communicative cycle / S.H. Kuleshov // Ukrainian Archives Studies: History, current state and prospects: scientific reports of AllUkrainian conference. – K.: UNDIASiD, 1997. – Part 2. – P. 37-40.
- [9] Kulyk, V.A. Documentation of business transactions in an electronic environment / V. A. Kulyk // Scientific Bulletin of Poltava University of Economics and Trade. Series "Economics". – 2013. – № 3. – P. 325- 332.
- [10] Kushnarenko, N.M. A new phase of institutionalization of the science of document / N.M. Kushnarenko // Study of Archives and Documentation / Ukrainian Scientific Research Institute of Archives and Documentation, European University. – K., 2004. – Vol. 12. – P. 126-130.
- [11] Matviyenko, O. Fundamentals of Electronic dokumentobihu: training manual / O. Matviyenko, M.: Tsyvin.– Center of educational literature, 2008. – P.13-58.
- [12] Slobodyanyk, M.S. Structure of Contemporary Documentation / M.S. Slobodyanyk // Bulletin of the Book Chamber. – 2003. – № 4. – P. 18-21.
- [13] Pikul'skyi V. Automation of document circulation in state governing bodies: stages of implementation / V. Pikul'skyi, S. Dubova // Bulletin of the Book Chamber. – 2006. – № 2. – P. 33-36.
- [14] On Accounting and Financial Reporting in Ukraine: The Law of Ukraine № 996 – XIV Is. 16.07.1999 – URL: <http://www.search.ligazakon.ua>
- [15] On electronic documents and electronic document flow: The Law of Ukraine # 851 - IV Is. 22.05.2003 // Bulletin of Supreme Council. – 2003. – № 36. – P. 275.
- [16] Senenko, I.A. The use of information technology for project analysis / I.A. Senenko // The latest innovative educational technologies: problems, development and implementation experience: Materials XXXVII Intern. Scientific-Method. Conf. (Poltava, March 28-29, 2012): in 2 parts. – Poltava: PUET, 2012. – Part 2. – 253 p. – P. 122-124.
- [17] Shvetsova-Vodka, H.M. Document and book in the system of social communications: dis. dr. hist. sc. 07.00.08 / H.M. Shvetsova-Vodka; Rivne State Humanitarian University. – Rivne, 2002. – 490 p.

Important aspects of innovative approaches to the functioning of the electronic document in commercial enterprises of Ukraine

O.V. Shevchenko

Abstract. In the article the basic aspects of commercial activities in the electronic documents and analyzes the advantages of electronic and paper documents. Attention is focused on the problems of logistics businesses, defined perspective directions of their solution. The purpose of the article - to identify the main benefits of electronic document compared to paper on commercial enterprises, provide an analysis of the functioning of the electronic document organization in the industry. Concretized definition of "electronic document" in law. Solved place an electronic document in commerce, helping to change attitudes to its importance in enterprise management. Recommendations for improving document resources through the application of information technology, the establishment of corporate business information systems, operation of information-analytical service (IAS) and other enterprises.

Keywords: *electronic document, a paper document, commercial activity, information technologies*